

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу **Ісмайлової Марії Сергіївни** за темою **«Візуально-образна мова типографіки у дизайні поліграфічних видань періоду раннього модернізму»**, подану до захисту на спеціалізовану вчену раду К 64.109.01 при Харківській державній академії дизайну і мистецтв Міністерства освіти і науки України на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.07 – Дизайн

Актуальність вибраної теми дисертаційної роботи.

Дисертація Ісмайлової Марії Сергіївни є ґрунтовним науковим дослідженням назрілого питання в галузі сучасного графічного дизайну, яке має безпосереднє відношення до подальшого розвитку типографіки в її широкому використанні у дизайні поліграфічної продукції.

Як відомо, типографіка є специфічною знаковою системою, використання якої зумовлене необхідністю передання інформації від автора-дизайнера до споживача. Потенціальний споживач майже повсякденно співіснує зі зразками цієї сфери художньо-проектної діяльності у вигляді книжок, журналів, рекламної та ділової паперової продукції тощо. Сучасна типографіка виступає ефективним практичним засобом художньо-образного рішення значної кількості тиражованих видань, частиною процесу комунікації між дизайнером та споживачем, впливовим методом як свідомого, так і позасвідомого, передання інформації. Типографіка має унікальні художньо-виразні можливості, акцентує естетичну складову друкованої продукції. Оскільки цей факт сприяє підвищенню рівня прибутковості в сучасних економічних умовах, то потреба у виданнях, здатних ефективно вплинути на рівень споживання продукції, суттєво зростає.

Для обґрунтування такої позиції, важливим завданням постає здійснення аналізу становлення типографіки в період закладення основ

сучасного проектування й функціонування друкованих видань, а саме 1910 – 1935 років минулого сторіччя. Саме у цю добу – раннього модернізму, коли відбувалися зміни у розумінні природи візуальної комунікації, формувалися основні закономірності й принципи художньої виразності виробів дизайну в галузі поліграфічної продукції, закладався фундамент подальшого розвитку типографіки як засобу комунікації й атрибуту художнього стилю дизайнера. Тому цілком логічно видається думка автора, що відсутність сьогодні цілісної теорії розгляду основ візуально-образної мови типографіки у дизайні друкованих видань періоду раннього модернізму, робить дослідження своєчасним і визначає актуальність теми даної дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційну роботу виконано на кафедрі згідно з планом науково-дослідних робіт Харківської державної академії дизайну і мистецтв у відповідності до плану науково-дослідних робіт, вона є складовою частиною держбюджетної теми «Графічний дизайн України як засіб формування громадянської свідомості, 2017–2019 рр.», що спрямована на реалізацію постанови Кабінету Міністрів України від 20.01.1997р. № 37.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, викладені й доведені у дисертаційній роботі, основні висновки та рекомендації, на наше переконання, є достовірними й обґрунтованими, адже базуються на загальнонаукових, фундаментальних положеннях сучасної науки в галузі мистецтвознавства, графічного дизайну, висвітлені з врахуванням найбільш вагомих результатів наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем дизайну, зокрема галузі книжкової графіки, теорії композиції, формоутворення, психофізіології сприйняття зорових образів.

Достовірність отриманих у роботі теоретичних та практичних результатів підтверджується висновками, що викладені у відповідності до поставлених завдань, об'єктивно доведені в представленій роботі, підтверджені довідками про впровадження, розрахунками розв'язаних завдань та порівнянням отриманих даних із існуючими прототипами, апробацією на наукових конференціях та публікаціями у фахових виданнях.

Методологія роботи, поданої до захисту, базується на єдності системного та історичного підходів щодо виконання робіт такого рівня, і представлена за допомогою таких методів, як: типологічний, метод систематизації, системно-історичного, компаративістського та текстологічного аналізу, прийомами верифікації текстів, мистецтвознавчого образно-стилістичного і композиційного аналізу.

Оперативною науковою базою дисертаційної роботи стали 256 літературних джерел, що презентують найбільш вагомі праці провідних науковців з досліджуваної проблеми.

Наукова новизна дослідження і отриманих результатів. У роботі розроблено сучасні науково-обґрунтовані положення щодо візуально-образної мови типографіки у дизайні поліграфічної продукції 1910 – 1935 років. **Автором вперше** виявлено умови формування візуально-образної мови типографіки у дизайні поліграфічної продукції періоду раннього модернізму, окреслено стильові ознаки візуально-образної мови друкованих видань раннього модернізму. **Охарактеризовано** функціональні й естетичні аспекти типографіки у дизайні поліграфічної продукції 1910–1935 років. **Удосконалено** класифікацію напрямків формування візуально-образної мови типографіки у дизайні друкованих видань першої третини ХХ століття. **Отримали подальший розвиток:** трактування основних засад типографіки у дизайні поліграфічної продукції та визначення терміну “типографіка” щодо дизайну друкованих видань.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх використання за двома напрямками:

1) у галузі дизайн-освіти одержані результати можуть бути використані у процесі підготовки та проведення лекційних занять для майбутніх фахівців з графічного дизайну, зокрема, в навчальних заняттях з дисципліни “Історія графічного дизайну”, а також викладання дисциплін професійної і практичної підготовки “Типографіка”, “Проектування”, “Шрифт”;

2) у практичній діяльності дизайнерів-графіків під час створення різноманітних об’єктів графічного дизайну.

Апробація результатів дослідження здійснювалася на всеукраїнських і міжнародних науково-методичних і науково-практичних конференціях.

Повнота викладення результатів дисертаційної роботи в опублікованих працях. Сформульовані та обґрунтовані наукові положення, висновки і пропозиції належать автору одноосібно. Основні результати дослідження викладено у 8 наукових публікаціях (загальним обсягом 4.4 авт. аркуші), з яких: 4 – у збірниках наукових праць, рекомендованих МОН України, та 4 – у закордонних збірках наукових праць (з них 2 – у закордонних фахових наукових виданнях).

Мова та стиль роботи. Дисертація та автореферат написані державною мовою. Стиль, а також загальний виклад роботи є логічними, послідовними і відповідають вимогам до наукових праць цього рівня. Робота відзначається змістовністю, при цьому її загальний зміст висвітлює наукові результати і їх практичне використання повною мірою. При викладенні тексту застосовується наукова лексика та вживається наукова фахова термінологія.

Аналіз і оцінка змісту дисертації. Дисертаційна робота складається із вступу, трьох розділів, трьох додатків. Загальний обсяг дисертації становить 339 сторінок, у тому числі 166 сторінок основного тексту, список використаних джерел із 264 найменувань, та три додатки А, Б і В. Додаток А містить 408 ілюстрацій, додаток Б – перелік ілюстрацій, додаток В – документи про впровадження результатів дослідження, 5 позицій. Загальний обсяг додатків 173 сторінки.

У вступі обґрунтовано вибір теми, її актуальність, об'єкт, предмет, мету, завдання, методологічні та теоретичні засади, методи дослідження, наукову новизну, теоретичне і практичне значення, подані відомості про апробацію і впровадження результатів роботи.

Перший розділ «Теоретичні розробки в галузі типографіки. Стан питання і методика дослідження» присвячено огляду наукової літератури, аналізу публікацій та стану теорії і практики графічного дизайну з метою визначення потенційного рівня новизни роботи, наводяться дані щодо використаних методів дослідження. В результаті аналізу виявлено, що в наявних джерелах недостатньо сформульовано науково обґрунтовані загальні питання з вищеназваної галузі, зокрема щодо специфіки й особливостей дизайну поліграфічної продукції, недостатньо всебічними є існуючі наукові розвідки стосовно типографіки як засобу візуалізації тексту в об'єктах графічного дизайну.

Аналізуючи стан вивчення проблеми, а особливо – стан графічного дизайну в період раннього модернізму та роль типографіки у формуванні художніх стилів і напрямків того часу, автор доводить раціональність залучення джерел з графічного дизайну для обґрунтування його наукової основи з метою подальшого розвитку: досліджень з проблем мистецтвознавчої науки; синтезу мистецтв; композиції та формоутворення.

У другому розділі «Стильові особливості шрифту у дизайнних друкованих виданнях раннього модернізму» дано аналіз історії становлення

типографіки як окремої галузі графічного дизайну, результатом якого став розвиток стильових особливостей шрифту в дизайні друкованих видань.

Автором роботи розглядаються термінологічні питання типографіки, вивчаються умови формування візуально-образної мови типографіки у дизайні поліграфічної продукції раннього модернізму, досліджуються типологічні особливості шрифту як стильотворчого засобу у дизайні поліграфічних видань. А саме: висвітлюються чинники, що впливають на шрифт як основу графічних рішень різних стильових напрямів мистецтва, зокрема, таких, як футуризм, дадаїзм, неопластицизм, конструктивізм. Окрім того, ретельно й всебічно досліджуються основні характеристики шрифту у друкованих виданнях школи Баухауз, шрифтові засоби стилю ар-деко, окреслюються і науково обґрунтовуються особливості вибору шрифтів у Новій типографіці.

У третьому розділі «Особливості типографіки у дизайні друкованих видань періоду раннього модернізму» досліджуються функціональні та естетичні характеристики типографіки у дизайні поліграфічних видань. Ґрунтовно аналізується візуально-образна мова типографіки у дизайні поліграфічних видань раннього модернізму, а саме: характеристики типографіки і шрифту у поліграфічній продукції футуризму; особливості типографіки у друкованих виданнях дадаїзму, типографіки у друкованих виданнях руху де-Стейл. Привертає увагу всебічний, поетапний і логічно обґрунтований підхід автора роботи до визначення особливостей типографіки у дизайні поліграфічної продукції школи Баухауз, у друкованих виданнях стилю ар-деко, встановлюються і доводяться базові характеристики, основні визначальні риси шрифтів у поліграфічних виданнях Нової типографіки.

У додатку А автором представлено 408 ілюстрацій, додаток Б складається з переліку ілюстрацій, у додатку В надано довідки про впровадження результатів дослідження.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація за своїм змістом відповідає паспорту спеціальності 17.00.07 – Дизайн, за якою спеціалізованій вченій раді К 64.109.01 надано право проводити захист дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства. Цей висновок було зроблено на підставі відповідності вимогам п. 9, 11 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 щодо наукової новизни і практичного значення, вірогідності та обґрунтованості сформульованих наукових положень, висновків та рекомендацій.

Зауваження та пропозиції щодо змісту й оформлення дисертаційної роботи.

1. У контексті рецензованої роботи варто зауважити на перебільшенні значення окремих джерельних матеріалів для досягнення мети дисертації. Таким прикладом вважаю багаторазове звертання до теоретичних праць співзасновниці і дизайнера однієї з британських меблевих компаній, бакалавра дизайну одягу з досвідом редакційної роботи – Лакшмі Бхаскаран. Дві книги цієї британської дизайнерки у російському перекладі стали опорним матеріалом для вивчення дисертанткою низки питань як загального мистецтвознавчого характеру, так і стосовних практики видавничого дизайну. Віддаючи належне пізнавальній цінності книг та публікацій Лакшмі Бхаскаран, викладені в них відомості є неоднаково вагомими щодо обраних контекстів.

2. Водночас із повнотою списку науково-літературних джерел дослідження (264 позиції), зауважу на доцільності ґрунтовнішого аналізу праць за авторством авторитетних в академічних колах дизайнерів-графіків. Зокрема, до них варто віднести теоретика і практика графічного дизайну Тімоті Самару. Більшої уваги, на думку опонента, заслуговує і праця Роберта Брінгхерста – канадського історика, мистецтвознавця,

типографа, професора університету Саймона Фрейзера. В основному тексті дисертації зовсім не були розглянуті ґрунтовні праці українського шрифтознавця теоретика графічного дизайну – Б. В. Валуєнка. Мова йде про вітчизняні дослідження у монографіях «Архітектура книги», «Виразні засоби набору у книзі», «Набірний титул і рубрики книги». На жаль, у поле зору Марії Сергіївни потрапила тільки невелика публікація за авторством Б. Валуєнка «Зовнішнє оформлення друкованих видань». Згадана розвідка увійшла до списку джерел дисертації, однак, не отримала бодай короткого розгляду в роботі.

3. Дослідження, проведені Ісмайловою М. С., спираються на композиційний аналіз та низку експертних процедур щодо естетики стилістично відмінних зразків поліграфічного дизайну. Поставлені в роботі завдання актуалізують структуру таких аспектів композиції як принципи, закономірності, властивості, засоби, прийоми, роблять важливим правильне використання термінологічних понять теорії композиції. Часто немотивоване використання дослідницею поняття «принцип» суперечить пропедевтичним засадам теорії композиції і не передбачає чіткої структури аналізу.

4. Помилковим є віднесення до принципів композиції її засобів або властивостей – симетрії (симетричності), асиметрії (асиметричності), контрасту (контрастності), нюансу (нюансності) і т. п., із чим зустрічаємося на 51-й, 62-й, 74-й, 94-й, 95-й, 107-й та інших сторінках роботи.

5. Висновки до розділів було варто формулювати лаконічніше, оскільки наведені в дисертації дублюють текст розділів роботи. Наприклад, висновки до третього розділу складають п'ять повних сторінок тексту. Більше 20-ти сторінок займають висновки розділів разом із загальними висновками дисертації.

Висновок.

Дисертаційна робота **Ісмайлової Марії Сергіївни** виконана на актуальну наукову тему, основні результати, що одержані автором в ході її виконання, є обґрунтованими у повній мірі, а узагальнені, підсумовуючі наукові положення роботи є цілком адаптованими для їх практичного впровадження і використання як у навчальному процесі фахової дизайн-освіти, так і в галузі графічного дизайну в цілому. Винайдені здобувачем положення і узагальнення, отримані наукові факти є об'єктивно оціненими і відповідно аргументованими. У порівнянні з існуючими – вони набувають якісно нового рівня наукового узагальнення з обраної проблематики. Дисертація підготовлена автором особисто, вагомий особливий внесок здобувача здійснено у розробку теоретичного базису та практичних методів щодо особливостей візуально-образної мови типографіки у дизайні поліграфічних видань періоду раннього модернізму. Автором дослідження системно висвітлено можливості подальшого розвитку і використання одержаних результатів в умовах сучасної практики графічного дизайну. У зв'язку з цим підтверджуємо, що рівень системності виконаного дослідження свідчить про достатню наукову зрілість автора, наявність якостей і здібностей щодо проведення наукових досліджень, зокрема послідовного й логічного отримання об'єктивних висновків, що мають істотне теоретичне й практичне значення. Основні результати дослідження пройшли апробацію у наукових фахових виданнях України та інших держав, відповідну до чинних вимог законодавства, мали належну апробацію під час обговорення на конференціях.

Надані зауваження мають рекомендаційний характер та не знижують цінність роботи.

Отже, дисертаційна робота **Ісмайлової Марії Сергіївни «Візуально-образна мова типографіки у дизайні поліграфічних видань періоду раннього модернізму»** є самостійним і завершеним науковим дослідженням, що містить науково обґрунтовані й достовірні результати у

галузі мистецтвознавства, зокрема – дизайну, що забезпечують ефективно розв'язання прикладних задач дизайну видавничої графіки та дизайн-освіти у даній галузі.

За своїм рівнем, практичною цінністю, змістом та оформленням дисертаційна робота відповідає вимогам пп. 9, 11 та 12 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 щодо дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата технічних наук за спеціальністю 17.00.07 – Дизайн.

На підставі цього вважаю, що **Ісмайлова Марія Сергіївна** заслуговує присудження наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.07 – Дизайн.

Офіційний опонент —

доцент кафедри рисунку та живопису

Київського національного університету

будівництва і архітектури,

кандидат мистецтвознавства, доцент

Яремчук О. М.

*Підпис О. М. Яремчук
засвідчую
Секретар Вищої Ради*

О. С. Пейбрєнко